mokslas menas literatūra

DRAUGAS
ANTROJI DALIS / 1984
VASARIO MĖN. 4 d. / FEBRUARY 4, 1984
PART TWO — Nr. 25(5)

Šiame numeryje:

Pokalbis su dramaturgu Eugene Ionesco.

Plakato raida ir lietuviškasis plakatas.

Dėl mūsų muzikinės kultūros uždarumo ir atsilikimo.

Apie kaimyną, velnią ir šunį.

Nauja Lietuvių Operos choro plokštelė.

Alejandro Amusco eilėraščiai.

„The Observer" pasitinkant.

Chicagos teatruose.

Dar dėl „Amerikos pirtyje" autorystės.

Lietuvių imigracijos istorijos vakaronė.

Nauji leidiniai.

Kertinė Parašte

Pokalbis su dramaturgu Eugene Ionesco

Moderniosios dramos klasikas Samuelis Beckettas turėjo laukti 30 metų, kol jo pjesė "Belaukiant Godot" iš dalies jaunų Klaipėdos teatralų ryžto dėka, išvydo Lietuvos sceną. O kito modernaus klasiko Eugene Ionesco Lietuvos teatrai iki šios dienos laukia-nesulaukia, kaip Becketto valkatos nesulaukė Godot. Dėl to kalti ne tik prancūziškai rašančio rumunų dramaturgo dramos veikalai, bet ir jo pažiūros bei politinė pozicija. Jis nedviprasmiškai pasisako prieš sovietinį imperializmą, o šįmet įstojo į Vladimiro Bukovskio vadovaujamą, prieš totalizmą nukreiptą intelektualų ir menininkų sąjungą "Rezistencijos Internacionalą".

Neseniai Amerikoje, Ionesco šiais klausimais pasidalijo mintimis su spauda. Paklaustas, ar žmonija gali išvengti branduolinio naikinimo, Ionesco atsakė: "Mes esame įsitikinę pavojuje, ir tas pavojus kyla ne iš Jungtinių Amerikos Valstybių, kaip mano kai kurie amerikiečiai, bet iš Sovietų Sąjungos. Komunizmas norėjo įkūnyti teisybę, laisvę ir medžiaginę gerovę. Intencijos buvo geros, bet pasekmė — tironija ir genocidas. Jūs, be abejo, skaitėte Solženicyną ir Vladimirą Bukovskį. 1789-jų metų prancūzų revoliucinė ideologija irgi buvo dosni, bet labai daug žmonių jos metu neteko galvų — vardan kilnaus idealo. Todėl imi jausti, kad demoniškos ir neracionalios jėgos tyčiojasi iš žmonių skelbiamų siekių ir nukreipia juos diametraliai priešinga linkme".

"Nebekalbėkim apie teisybę", sako Ionesco, "nes teisybė turi pavojingą konotaciją. Ji dažniausiai reiškia kerštą, varžtus ir bausmę. Nekalbėkim ir apie laisvę; kalbėkime apie meilę. Meilė yra laisvė. Ir kalbėkime apie meną. Nes menas taip pat yra laisvė — laisvė ir tiesa vaizduotėje".

"Jūsų idėjos yra pesimizmo ir optimizmo mišinys", kalbėjo amerikiečių korespondentas. "Ar jūs esat tikintis?"

"Į tai aš teatsakysiu savo išpažinties metu", atsakė Ionesco. "Bet pats faktas, kad aš einu išpažinties, jau savaime yra atsakymas. Taip aš esu tikintis. Biologai nėra tikintys žmonės. Daugiau tikinčiųjų yra tarp fizikų ir matematikų, nes jie įžiūri visatoje tvarką ir sandarą. Sakyt, kad Kūrėjas egzistuoja, yra galbūt pats elementariausias visatos paaiškinimas, bet kol kas jis tebėra patikimiausias".

Į klausimą, ką jis galvoja apie realizmą, Ionesco taip atsakė: "Realizmas yra viena Vakarų pasaulio ir amerikiečių proto silpnybių. Realizmas apsimeta atskleidžiąs tiesą. Bet mes labiausiai priartėjame prie tikrovės savo vaizduotėje ir savo sapnuose. Aktorių studijos ar televizijos realizmas siekia mus užtikrinti, bet iš tikrųjų jis meluoja. Toksai realizmas niekad nėra laisvas nuo ideologinių tendencijų. Poetas, kuris leidžia savo vaizduotei laisvai klajoti, nemeluoja. Jis išranda. Vaizduotė yra pačios mūsų proto struktūros atspindys".

"Sukurti realistinį teatrą ar literatūrą", pabrėžė Ionesco, "pirmiau reikia sugebėti aptarti tikrovę. Paklauskit įžymiausį fiziką, kas yra tikrovė, ir jis nežinos atsakymo. Paklauskit kito, kasgi yra medžiaga. Jis jums atsakys, kad tai iliuzija. Medžiaga ir gyvybė yra energija".

Kritikai Ionescui prisegė „absurdisto" etiketę. Dramaturgas su tuo nesutinka. "Kurioje savo pjesėje aš gyriau absurdą?" klausia jis. "Skaitykit mano pjeses ir nesirūpinkit, ką sako kritikai. Žmonėms nepaprastai sunku komunikuoti. Bet aš niekad nesakiau, kad komunikacija iš viso neįmanoma. Kai aš kalbu apie meilę, visas pasaulis mane supranta".

J. P.

Plakato raida ir lietuviškasis plakatas

A. KURAUSKAS

Menas skelbti siūlomą prekę ar idėją yra labai senas.*) Skelbimo menas ir meniškas skelbimas yra dvi skirtingos sąvokos. Pastaroji kultūros istorijoje atsirado žymiai vėliau ir grafikos mene įgijo didelę reikšmę.

Taikomosios grafikos kilmė paprastai siejama su plakatu. Plakatas skirtas įtaigauti žiūrovą patikėti jame skelbiama idėja, siūlomo gaminio ar įvykio verte. Priešingai, grynasis menas utilitarinių ar pragmatinių tikslų sau neieško, o skelbimas, pranešimas, afiša ar plakatas tokia užduotimi kaip tik pagrindinai remiasi. Grynojo kūrėjo tikslas yra išreikšti savo individualų, subjektyvų minties pasaulį, tuo tarpu taikomosios grafikos dailininkas bando suprasti ir perduoti kitų norimas išreikšti idėjas ir vaizdiniu būdu jas kuo plačiausiai paskleisti visuomenei. Naudos momentas čia sunkiai nuginčijamas, nežiūrint kokiu pretekstu dalyką svarstytume.

Europoje pagrindiniai plakato principai susiformavo devyniolikto šimtmečio gale su Toulouse-Lautrec ir kitų anuometinės epochos dailininkų pieštais skelbimais. Du veiksniai buvo ypač svarbūs: susidomėjimas japonų medžio raižiniais ir naujas spausdinimo būdas nuo litografinio akmens. Pirmuoju atveju Vakarų dailininkų pradedama suprasti vaizdinio lakoniškumo, paprastumo svarba ir reikšmė, o antruoju — naujasis multiplikavimo būdas pasirodė labai prieinamas ir praktiškas, norint pasiekti plačiąją visų sluoksnių visuomenę ne tik spausdintu žodžiu, bet ir vaizdu — iliustracija. Ir dar daugiaspalve iliustracija. Plakatas ne tik pažadino ir atkreipė į save dėmesį, bet dar gi įgijo kitą — pramoginę ar net meninę vertę. Plakatas tapo savotišku miestelėnų ir viduriniosios klasės paveikslu.

Šis būdas skelbtis gatvėse ir viešose vietose taip greit paplito ir „įsipilietino", jog jis buvo pradžia ne tik plakato, bet ir skelbimų meno kitose srityse, pavyzdžiui, laikraščiuose, žurnaluose, etiketėse, įpakavimuose ir visur ten, kur pirkėją ar vartotoją galima pasiekti. Vaizdinio poveikio ir estetikos dėsniais imta vadovautis visose komercinės grafikos srityse, tačiau tikroji pradžia buvo plakatas gatvėje.

Modernaus žmogaus poreikiams ir XX amžiaus technologijai kintant ir jai tobulėjant, aišku, keitėsi ir plakato reikalavimai bei jo pobūdis. Šių dienų žmogus, užgožtas skubaus, greito gyvenimo ir daugybės reikalavimų, ilgiems svarstymams, abejonėms, spėliojimams ir sprendimams laiko neturi, todėl ir skelbiama mintis turi būti pagauta ir suprasta greit. Praeivį reikia ne tik sustabdyti, ne tik atkreipti jo dėmesį, bet ir informuoti jį greit ir taikliai. Tai pirmoji plakato funkcija. Čia nėra vietos turtingam vaizdui, detalėms ir ilgiems aiškinimams. Viskas turi būti lakoniška, trumpa, aišku ir suprantama. Tikrasis tikslas yra praeivį ne tik sustabdyti, bet ir jį įtaigauti, įtikinti ir paveikti. Jei žiūrovas nepaveikiamas, tai, nežiūrint jo išorinio „grožio", plakatas praranda ir savo vertę. Jis privalo būti funkcinis. Plakatas, kuris neįtaigauja veikti, yra bevertis. Taigi — dėmesys, lakoniškumas, suprantamumas, taiklumas ir įtaigavimas veikti yra pagrindinės sąvokos su kuriomis susiduria plakato kūrėjas.

Yra tačiau ir kita labai svarbi plakato pusė. Sklandumo, aiškumo ir nuoseklumo plakate dar negana. Jis turi būti gražus, estetiškas, meniškas. Taigi čia susiduriame su meno vystymusi ir jo istorija. Laikas ir sąlygos neleidžia čia nuodugniau gilintis į kalbamą dalyką, tačiau bent paskubomis ir trumpai reikia paliesti pačius pagrindiniausius visos taikomosios grafikos, vadinamo „design" vystymosi momentus moderniojo vaizdinio meno kontekste.

Chronologine prasme, kaip plakato, taip ir kitų taikomosios grafikos šakų istorija labai trumpa — ji nesiekia nė dviejų šimtmečių. Modernusis „design'as" o tuo pačiu plakatas ir visa taikomoji grafika augo ir vystėsi tampriai susiję su visais grynojo meno sąjūdžiais ir jo plėtra Europoje ir čia, Amerikoje. Bent prabėgomis tenka pažvelgti į XX amžiaus moderniojo meno stilių išsivystimą, į tokius dailės sąjūdžius, kaip Art Nouveau, kubizmas, futurizmas, Dada, siurrealizmas, Art Deco, de Stijl ir Bauhaus. Tai laikotarpis nuo 1900 iki 1934 metų.

Kultūros vystymosi prasme, keturi XX a. įvykiai turėjo milžiniškos įtakos moderniajam vaizdiniam menui, būtent, Einsteino teorija, Picasso kubizmo išradimas, Frank Lloyd Wright architektūrinės naujovės ir Freudo sapnų analizių paskelbimas.

Art Nouveau (Toulouse-Lautrec, Bonnard, Beardsley ir kitų dailininkų kūryba) akcentavo visiškai naujovišką raidės, šrifto ir aplamai tipografijos supratimą ir jų panaudojimą spaudoje.

Kubizmas, atsiradęs 1907 m. grafikams atvėrė galimybes naujiems sprendimams, panaudojant kolažą ir asemblažą. Kubizmas sukūrė naują „matymo" teoriją ir pažadino pradžią de Stijl, futurizmo ir konstruktyvizmo srovėms.

Futurizmo svarbiausias novatorius ir kūrėjas buvo Marcel Duchamp, kurio drobės „Figūra, nulipanti laiptais" ir „Kavos malūnėlis", nutapytos 1911 m., įvedė tapybon judesio vaizdavimą. Futurizmas darė įtaką visiems vaizdinio meno žanrams.

Dada sąjūdis buvo taip pat inspiruotas futurizmo. Grafikams — projektuotojams jis išryškino

Iš lietuviškų plakatų parodos, vykusios šių metų sausio mėn. 13-29 dienomis Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje — dail. Vytauto O. Virkau plakatas.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

sąmojo ir psichologinio šoko svarbą ir vertingumą. Šis sąjūdis inspiravo naujus, originalius tipografinius sprendimus, panaudojant raides, kaip kūrybinio užmojo elementą.

Konstruktyvizmas gimė Rusijoje ir ketino tapti tikruoju socialistinės-komunistinės revoliucijos balsu. Tačiau netrukus išryškėjo šių pastangų ironija; Stalino režimas ne tik „sutvarkė" šį sąjūdį, priversdamas jo šalininkus trauktis į Vakarus, bet ir toliau persekiojo bet kokį kūrybos originalumo ir individualumo pasireiškimą. Šiame sąjūdyje Kazimir Malevitch savo kūryboje išryškino paprastumą ir geometrinių formų svarbą. Rusų revoliucijos avangardo dailininkai, pvz. Lisicky ir N. Prusakov turėjo trauktis į Vakarus ir sovietinio režimo rusų menui jokios įtakos nepadarė. Marc Chagall ir Vassily Kandinsky savo kūrybą išugdė Vakaruose, veikdami Vakarų Europos kitus sąjūdžius.

De Stijl ir *Bauhaus* sąjūdžiai, o ypač pastarasis atvėrė duris į eksperimentavimą, technologijos bei jos potencialo reikšmę mūsų gyvenamajam laikotarpiui ir moderniam žmogui.

JAV-ėse Bauhaus sąjūdis suvaidino ypatingą vaidmenį įvairių sričių vaizdinėje kūryboje. Ir ne vien grafikoje. Antrojo pasaulinio karo metu iš Europos pasitraukę Bauhauso menininkai ir pedagogai buvo didelis įnašas į JAV vaizdinį meną ir jo kultūrą. Bauhauso reikšmė taikomoje grafikoje paprastai siejama su funkcionalizmo arba internacionalinio stiliaus sąvokomis. Bauhauso pažiūra į projektavimą (design) ypač pabrėžia sklandumą, aiškumą ir nuoseklumą. Pabrėžiama projektuojamo dalyko praktiškoji, funkcinė pusė.

Amerikos taikomosios grafikos ir jos plakato istorija gerokai skirtinga nuo europietiškosios. Vidurkio amerikietis mėgsta tokią informaciją, kuri yra iliustruota, paveiksluota. Tai gerokai atsispindi kasdien ir visur matomuose, vadinamuose „outdoor billboard" skelbimuose. Kaip patys patyrėme, skelbimais visa Amerika užversta nuo gimimo iki mirties. Nereikia daug ir toli eiti, kad tuo įsitikintume. Meno dalykuose vidurkio amerikietis iš tikrųjų mažai orientuojasi. Estetika jis nepasitiki. Iš tikrųjų yra kiek paradoksalu, kad iš vienos pusės puritonų tradicija visados buvo skeptiška menui ir grožėjimuisi paveikslais, o iš kitos — tipiškas amerikietis, kuris nuolatos skuba, iliustraciją, vaizdą priima be jokių svarstymų. Iliustracija, kuri komunikuoja greit ir tiesiogiai, amerikiečiui yra suprantamesnė, priimtinesnė ir tokiu būdu jį skatina veikti, pirkti. „Veiklos", o ne „mąstymo" tradicija čia priimtinesnė, nes ir iš jaunų dienų antiintelektualinė pažiūra yra vyraujanti. Vidurkio žmogus tiki tuo, ką jis mato. „Parodyk man" yra amerikiečiui tipiška. Arba klaidus posakis, kad „paveikslas vertas tūkstančio" žodžių taip pat čia labai populiarus. Vidurkio amerikietis dažniau, negu kitose šalyse, reikalauja realizmo mene. Stilizuotas ar suabstraktintas vaizdavimas dažniausiai atmetamas, ir liaudies herojum tampa Norman Rockwell ar panašaus stiliaus puoselėtojai.

Du bruožai išryškina amerikiečių pasirinkimą taikomojoj grafikoj: viduriniosios klasės pomėgiai ir pramonės dosnumas negailėti pinigo komerciniam menui. Vidurkio amerikietis, pats nepasitikėdamas savo skoniu, pasikliauja žinovų, ekspertų specialistų nuomone, o jeigu specialistai neprieinami, jis pats vadovaujasi savo išmone.

Amerikiečiai iš prigimties yra smalsūs. Jie nori išmokti, todėl šiame krašte turime tiek daug mokslo institucijų, turtingų muziejų ir reikšmingų parodų. Per II pasaulinį karą atvykusi iš Europos menininkų ir intelektualų banga čia buvo sutikta su išskėstomis rankomis. Jų autoritetas yra gerbiamas. Amerika po II pasaulinio karo tapo didžiųjų pokario meno sąjūdžių tėvyne, jų tarpe abstraktaus ekspresionizmo, Op, Pop, aplinkos ir kitų meno sąjūdžių. Tikroji, autentiška kūryba klesti tarp universitetų sienų, aukšto lygio žurnaluose, puikiose, turtingose galerijose. Vidurkio pilietis, iš paviršiaus žiūrint, nesidomi menais, tačiau profesionalizmas pabrėžiamas. Čia, Amerikoje, gimsta patys įdomiausi ir taikomosios grafikos atradimai, kuriais sekama ne tik Europoje, bet ir už geležinės uždangos, tadgi ir Lietuvoje.

Mūsų Lietuvoje plakato istorija ir įdomi, ir unikali. Ji, turiu pabrėžti, savo tradicija ir slinktimi nieko bendro neturi su socialistiniu realizmu, kuris yra suleidęs gilias šaknis Sovietų Sąjungoje...

Lietuviško plakato pradžios reikia ieškoti M. K. Čiurlionio, P. Rimšos, A. Žmuidzinavičiaus sukurtuose plakatuose šio šimtmečio pradžioje. Būta ir anksčiau skelbimų, bet jų reikšmė daugiau istorinė — mažiau meninė. 1922 m. Kaune įsteigtoji Meno mokykla išugdė savąjį, lietuviškąjį dailininką. Jo formavimas vyko vingiuotai, sunkiai, komplikuotai. Lietuviškoji meno mokykla, kurios profesūrą iki tol sudarė svetur mokslo įsigiję lietuviai profesoriai, ilgainiui išugdė visai naują ir originalią dailininkų kartą. Ji turėjo reikšmės ne tik Lietuvoje likusiems dailininkams, bet ir tai kartai, kuri pasitraukusi iš Lietuvos, perdavė savo žinias jau tremtyje meną studijavusiai kartai. Bet tai jau atskira kalba. Svarbu tai, kad šiuo metu Lietuvoje puoselėjama grafika be jokios abejonės yra suleidusi šaknis į Vakarų Europos meno tradiciją. Jau 1937 m. Lietuvai originaliais plakatais buvo atstovaujama Paryžiuje moderniojo meno ir technikos parodoje. Galdiko, Dobužinskio, Jonyno ir kt. mūsų dailininkų

(Nukelta į 2 psl.)

*) Žodis, tartas atidarant lietuviškųjų plakatų parodą M. K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoj, š.m. sausio mėn. 13 d.

Iš lietuviškų plakatų parodos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, istorinio skyriaus.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

Plakato raida

(Atkelta iš 1 psl.)

darbai ne tik atkreipė dėmesį, bet laimėjo ten apsčiai reikšmingų žymenų. Nepriklausomoje Lietuvoje plakato kūrėjai kaip ir kituose Europos kraštuose, buvo tikrieji žmonių, jų darbo, pramonės ir tautos siekių reiškėjai. Lietuviai plakatų kūrėjai žvalgėsi ir mokėsi iš Italijos, Prancūzijos, Vengrijos plakatų. Mūsų dvasiai jie buvo artimiausi. Dabarties plakatas Lietuvoje atspindi pačias geriausias Vakarų tradicijas. Labai didelę įtaką Lietuvos plakatui daro kaimyninė Lenkija. Tai viena stipriausių šalių plakato kūryboje.

Lietuvoje pokario metais pagrindinis plakato užsakytojas buvo ir tebėra valstybė. Nežiūrint kokia leidykla plakatus išleidžia, užsakytojas lieka tas pats. Valdžia, dirbdama glaudžiame kontakte su dailininkų plakatistų sekcija, nuolatos užsako plakatus mažiausiai keturiasdešimčiai dailininkų, kurie dirba pilną laiką. Trims milijonams su viršum gyventojų tai geras kūrėjų-plakatistų pulkas! Tokie vardai Lietuvoje, kaip Gudmonas, Galkus, Grabauskaitė, Kaušinis verti paminėjimo ir dėmesio jų sukurtiems plakatams. Tiesa, kaip ir visur pasaulyje, taip ir čia, netrūksta ir plagijavimo, meno vagysčių iš kitų šalių dailininkų, kuriuos pirštu galėtume nurodyti, bet jų pasitaiko visur, ir lietuviai plakatistai nėra čia išimtis. Svarbu tai, kad Lietuvos plakatų visuma reikia pagrįstai didžiuotis. Jie vertinami, kaip vieni stipriausių Europoje, į juos žiūrima su profesiniu respektu.

O kaip su lietuvių plakatu užsienyje? Būdami atviri patys sau, turime prisipažinti, kad plakatas išeivijoje, kaip ir kitokia meninė veikla, pasižymi tais pačiais negalavimais. Plakato užsakytojai čia operuoja minimaliais resursais. Plakatų atlikėjai, kaip ir visi kultūros saviveiklininkai, dirba laisvalaikiais, niemiegotomis naktimis, turi jau iš anksto atsisakyti profesinės spaustuvės

Dail. Algirdas Kurauskas kalba lietuviškų plakatų parodos atidaryme

Nuotrauka Jono Tamulaičio

ir dažnai elementariausių priemonių. Nieko nuostabaus, kad ir rezultatas dažnai būna minimalus. O tačiau O. V. Virkau, V. Luko, J. Daugvilos, Ados Korsakaitės-Sutkuvienės ir kitų mūsų išeivijos dailininkų sukurti plakatai labai dažnai atkreipia mūsų dėmesį savo originalumu, spontaniškumu, išbaigta grafine mintimi ir stipriu profesionaliu užbaigimu. Mūsų sporadiškoje veikloje tai nemažas įnašas į lietuvišką kūrybą abipus Atlanto.

Nuomonės ir pastabos

Dėl mūsų muzikinės kultūros uždarumo ir atsilikimo

Redakcijos pageidavimo paskatintas, atsiliepiu į Emilijos Sakadolskienės iškeltus klausimus, liečiančius mūsų muzikinės kultūros uždarumą ir net atsilikimo apraiškas, Dainų šventes, mūsų priaugančios kartos dainavimą, radijo valandėlių programas ir abejones dėl mūsų visuomenės ir būsimų kompozitorių muzikinio išprusimo ir inteligentiškumo. Iškelti klausimai yra aktualūs ir jais pasisakyti niekad nebus per daug, nors ir daugelis diskutuotų tom pačiom temom. Su E. Sakadolskienės iškeltom mintim nepolemizuoju, o tik pareiškiu savo nuomonę, paremtą patirtimi ir muzikologijos žiniomis.

Išeivijoje muzikinis uždarumas nėra būdingas vien lietuviams, bet lygiai latviams, estams ir kitoms tautybėms, kurios susirūpinusios išlikti tautiniai gyvastingos. Gyventi amerikietišką ir lietuvišką gyvenimą nėra lengva suaugusiems, bet dar sunkiau mūsų jaunimui. Daug laisvalaikio skirdami lietuviškai kultūrinei veiklai, mes praleidžiame daug vertingų profesionaliai atliekamų koncertų gyvenamuose didmiesčiuose. Mes esame užsidarę savųjų pasirodymų sraute dėl mums brangaus tautinio sentimento. Kas mūsų gyvenime svarbiau: ar tautinis gyvastingumas, ar muzikinė pažanga? Manau, kad aukso vidurys būtų geras nuosaikumas. Nors mūsų profesionalioji muzika yra jaunesnė už šimtmetį, tačiau turime nemažai kompozitorių, kurie, gerai susipažinę su praėjusių ir dabartinės epochos muzika, yra sukūrę vertingų kūrinių pagal savo gyvenamo laikotarpio muzikines kryptis. Išeivijos ir Lietuvos kompozitorius pažįstu iš jų kūrinių ir nematau juose užsidarymo ar atsilikimo pasireiškimų.

Dainų šventės, lituanistinių mokyklų dainavimo pamokos ir radijo valandėlių programos yra tokios, pareinant nuo to, kokiose rankose tie reikalai atsiduria. Jeigu Dainų šventės tik trečdalis repertuaro laikytinas priimtinu ir dainingu, tai dar nereiškia, jog neturime geresnių ir vertingesnių kūrinių. Atsakinga yra repertuaro komisija, kuri neatsiklausė nei dirbančių chorvedžių, nei muzikų-kompozitorių nuomonės. Lituanistinių mokyklų dainavimo programas reiktų aptarti atskiru straipsniu, tačiau, trumpai tariant, mūsų jaunimo pasirodymas Dainų šventėje buvo dar silpnesnis už suaugusių dėl tos pačios priežasties: netinkamas repertuaras, nors yra daug skambesnių dainų, parašytų jauniems vokalistams. Radijo valandėlės pareina nuo programos pravedėjų, kurie visuomenei negali duoti to, ko patys neturi. Apie muzikinės kultūros kultivavimą čia sunku ką ir kalbėti ar ko tikėtis, tik norėtųsi, kad radijo valandėlės vengtų demonstruoti menkavertę muziką. Ir dar blogiau: kai kurių pranešėjų lietuvių kalba negryna ir su pasibaisėtinu kirčiavimu.

Mūsų visuomenės muzikinis išprusimas ir inteligentiškumas, kartu ir mūsų būsimų kompozitorių, gal ir kelia abejonių, bet ir čia yra išeitis. Gal nevienas pagalvoja: ar mūsų kompozitoriai susipažinę su XX amžiaus nauja kūryba? Manau, kad kompozitoriai visa tai geriau žino, negu mes manome. Juk pasaulio muzikos raidoje kiekviena epocha buvo novatoriška, atnešdama muzikinių įvairovių, kurios siekė vis tobuliau įprasminti grožio ir gėrio idealus. Iki XX amžiaus vyravo tendencija, pakeičiant seną tvarką, pateikti geresnę ir patobulintą naują tvarką. Kitaip įvyko XX amžiaus pradžioje. Maždaug dešimtmetį prieš XX amžių pasireiškė muzikoje impresionizmo ir ekspresionizmo kryptys, kurios perdėjo muzikinių priemonių ir formos laisvumą. Toms kryptims sulaikyti kurį laiką įsivyravo neoklasicizmas. Tačiau tuoj po Pirmojo pasaulinio karo revoliucingai iškilo avangardizmas, kuris sąmoningai atsisakė tonacinio centro. Atonali muzika neįgijo populiarumo nei koncertų salėse, nei gyvenime dėl žmogaus klausos ir psichikos savybių, nes iš klausos negalima atskirti teminės medžiagos nuo neteminės, melodinio komponento nuo harmoninio, neįmanoma prognozuoti dalių baigties momentų, skirti kadencijų ir pan.

Tikras ir realus XX amžiaus naujoje kūryboje novatoriškumas neatmeta nei tradicijų, nei praeities patirties, bet muzikinį meną vysto ir plečia, pateikdamas dabartinių laikų spalvas ir naują kokybę, kurioje yra įsitvirtinusi idėjinė pozicija su kompozitoriaus profesiniu meistriškumu. XX amžiaus naujoje kūryboje pabrėžtinas *politonalumas* ir *polidermiškumas*, kuris pasireiškia skirtingomis tonacijomis ir dermėmis pagrįstų melodijų ir akordų jungimu tuo pačiu metu. Taip pat vyrauja *chromatinės tonacijos* laisvas operavimas, kur sudaryti akordai, funkciniu atžvilgiu susiję su tonaciniu centru, skiriasi įvairių tonacijų ir dermių elementais. XX amžiaus kompozicinė sandara daug įvairesnė negu ankstesnių epochų. Ir labai gerai, kad šiuolaikinėje muzikoje turime daug atsinaujinimo kelių, iš kurių perspektyvūs tie, kurie žengia į ateitį, nenutraukę ryšių su klasika. XX amžiaus kompozitoriai net sąmoningai prisilaiko klasikinio formos modelio, kad lengviau būtų galima suvokti sudėtingomis išraiškomis operuojamą muziką. Taip pat kompozitoriai, norėdami išryškinti melodinį ir temos vieningumo mąstymą, plačiai vartoja ištobulintą polifoninį stilių. Susipažinus su Lietuvos dabartinių kompozitorių — J. Juzeliūno simfonijom, V. Klovos, E. Balsio, V. Barkausko ir V. Paltanavičiaus opusais ir operomis, tuoj pat pranyksta muzikinio atsilikimo įtarimai. Visi paminėti kompozitoriai pasižymi muzikinio mąstymo naujovėmis, skoningu koloritu, naujovišku orkestravimu ir muzikinio mąstymo išradingumu, kuris yra labai artimas ir žinomas pasaulio muzikams. Išeivijoje turime irgi gerų kompozitorių, kurių operos, kantatos ir instrumentinė muzika rodo šiuolaikinės muzikos tendencijas: prof. J. Žilevičius, V. K. Banaitis (miręs), B. Budriūnas, J. Gaidelis (miręs), J. Kačinskas, V. Marijošius. B. Markaitis, D. Lapinskas ir kiti.

Baigdamas noriu priminti, kad nepamirštume, jog visų muzikos epochų piramidės viršūnėje iki šių dienų tebėra tie patys pasaulio pripažinti muzikos galiūnai, kurių nemirštami veikalai tebešviečia nebėstančia šviesa. Mados muzika gimsta ir greit miršta, dirbtinai sugalvotos sistemos ateina ir praeina, tačiau gili ir emocinga muzika gyvavo ir gyvuos šimtmečiais.

Stasys Sližys

Istorinis plakatas iš Bronisaus Kviklio archyvo.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

Lietuviškų plakatų parodos atidaryme Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre. Ramutė Bartuškienė ir dail. Vincas Lukas, dabartinis Čiurlionio galerijos pirmininkas. Už jų kasmetinių Poezijos dienų Chicagoje plakatų rinkinys.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

Plakatai lietuviškų plakatų parodoje, Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre (iš kairės): J. Galkaus, J. Galkaus, A. Paulausko, A. Kurausko.

Nuotraukos Jono Tamulaičio

Pranas D. Girdžius

Apie kaimyną, velnią ir šunį

Iš tikro, tai apie amžiną atilsį rašytoją Antaną Giedrių-Giedraitį. Trys šimtai su viršum laiškų, mašinėle be klaidų parašytų ant brangaus popieriaus — įgalina ir įgalioja. Tik kam to velnio ir šuns?

Velionis mane vadino tik kaimynu, ne draugu. Kas žino, gal kad yra buvęs mano mokytojas, gal kad amžiumi vyresnis, o gal kad buvo antimėsinis, kas žino? Sūnus tau ne draugas, yra tokia patarlė hebraiškai. Ne draugas nė mokytojas, dažniausiai — priešas. Bet kai tarp ilgų laiškų, dabar matau, yra ir tokių, kurie "kaimynėli, tik tarp mudviejų", kai, prieš atiduodamas leidėjui rankraštį, ne kartą jį man atsiųsdavo pasidžiaugti, o aš, lyg atsilygindamas mokytojui už pedagogišką globą, jo kokį gražų žodį nubraukdavau, o įdėdavau tokį, kokį mėgdavo Butkų Juzė ir A. Herbačiauskas, laukdamas, kad korektūrą žiūrėdamas autorius to nepastebės, tai kodėl negalėjom vadintis ir draugais, kodėl?

Po veterano mirties gyvajam septynis metus tylėti, lyg kad tu džiaugtumeis, jog štai dar gyvas, o tavo draugas — ne, būtų fe, ar ne? Tuo labiau, kad velionis buvo ne eilinis duonos valgytojas, (mėsos tai nė iš tolo), bet darbštus ir talentingas rašytojas. Nors vienas toks begėdis iš Kanados paskelbė laikraštyje, kad net žurnalisto sugebėjimų neturėjo, ką čia, girdi, kalbėti apie talentą. Turėjo. Jei Giedriaus *Saulutę* vaikai skaitė daugiau negu tuziną metų, o jo pasakomis, *Lukšiųjais*, "Murkliu" džiaugėsi maži ir dideli, tai turėjo. O lietuvių kalbą geriau mokėjo už visus mūsų iškiliuosius rašytojus. 1961.5.5. laiške skundžiasi rašytojais ir literatūros kritikais, kad nemoka savo gražios ir turtingos kalbos:

"Jury komisijomis nelabai tikiu", rašo. "Jos kartais ir niekų pridirba. Vienas iš pagrindinių literatūros veikalo sąlygų — kalba. Tačiau tos kalbos jury komisijos turbūt visai nepaiso".

Su J. Kardeliu, Pr. Skardžium ir L. Dambriūnu, *Gimtosios kalbos* redaktoriais, galynėdamasis, 1961.5.16 laiške Giedrius rašo:

"Nurodžiau jam (Dambriūnui) jo paties straipsnyje arti dešimt sakinių, kur visai be reikalo buvo pavartotas jungiamasis veiksmažodis *yra*. mano krašto žmogui atrodytų tai žydo ar vokiečio parašyta. Be reikalo jo (Dambriūno) straipsnis užgremozdytas tais *yra*, kad ir be jų sakiniai būtų buvę aiškūs, tiktai būtų atrodę sklandesni. Jam tai atrodė stiliaus dalykas, ne kalbos taisyklingumo. O ar toli stiliaus dailumas nuo kalbos taisyklingumo?"

Štai kaip žmonės kalba: *Pasakyk, mergele, kas margas neražytas; pana po žeme, o kasos lauke; dar briedis girioje, o jau kailį deri; septynių mylių tiltas, už tilto lelija; keno burna karti, tam ir medus nesaldus*. Pridėk čia *yra*, ko verti bus tie sakiniai?"

Ar mano mokytojas ne tiesą sako? Ar ne geriau "Mūsų kaime nedaug peštukų" negu "mūsų kaime *yra* nedaug peštukų?" Kai žmogus mokytas, tai ir iš mirusio galima pasimokyti. Kaip tu norėtum būti dar tokio žmogaus draugas?

Tiek metų rašydamas vaikams, mano kaimynas nesikratė didaktikos, ko saugojos kaip stipenos patvory jaunieji meno puoselėtojai. Mokytojas ne mokytojas, kaltas, kaimyne, ir aš puoliau žmogų, siūlydamas rašyti taip, kad skaitytojas ne suprastų, bet nustebtų, persigandęs, kad čia siurrealizmas. Tik ar paklausys jaunesnio! Viename laiške teisindamasis rašo:

"Sunku būtų rasti veikalą, kur jos (didaktikos) nebūtų. Teisybė, meno veikale ji turi būti paslėpta, nekyšoti, nedurti į akis. Bet yra meno veikalų, kur vien tik didaktika, o vis dėlto meno veikalai, poezija. Prisimink Tamsta keturias Evangelijas, psalmes, Giesmių giesmę, beveik visą Šventąjį Raštą. Ir Tamstos gerbiamo Lin-Yutango tiesos — didaktika, o taip mielai skaitomos. Žinoma, anokia didaktika ne mano nosiai. Ale pagal Jurgį ir kepurė. O aš ve dar per nelaimę lyg ir pedagogas buvau, tai ta didaktika neįučiomis kur ima ir įsimeta, kaip kandis į skranda."

Ne tik Skardžiui su Dambriūnu nenusileido, bet ir tokiems, kaip Alfredui Musset, Bernardui Shaw, Lin-Yutangui. Ne be reikalo kunigaikščių Giedraičių palikuonis. Bernardo Shaw "Pity is akin to love, gratitude is akin to the other thing" jis laiko paprastu spėliojimu. "Jei noriu spėlioti, pasiimu mįslių knygą", rašo, "o jei noriu pagalvoti, imu filosofijos knygą". O Alfredo Musset žodžius, įgraviruotus į Comédie Francaise pastatą Paryžiuje (Rien ne nous rend si grands qu'une grande douleur), laikė nesąmone. "Gaila man to žmogaus, kuris taip pasakė", rašė mano kaimynas. "Kuris nukankintasis yra palikęs ką didžio? Rusų tauta daug kentėjus, dėl to ir sužalota. O šventumo galima pasiekti ir be kančios". Nepasakė, kad — švilpaujant.

Jei tu pakištum Maironį, kad kančia didvyrių mokykla, mano malonusis mokytojas suabejotų: kančia gali būti prasminga, jei ją kenti — dėl idėjos. Kaip tada tu pasieksi šventumą be kančios? Magister, hoc tu errasti!

Kad į Dievą tiki, ne viename laiške mano mokytojas pasisakė, o su velniu bendravo, ką tu į tai pasakysi? Viešpatį Dievą garbinsi ir jam vienam tarnausi, kunigas pasakytų, ar ne? Gerai, bet jei tu velnio nepažįsti, o jis tau gražiai pasako labą rytą ir labą vakarą. Kai pasakys "guten Morgen" — vokiškai, tai jau po laiko. Neklausys, kai tokiam sakysi: "Traukis nuo manęs, šėtone!"

Vis tiek mano kaimynas buvo atlaidesnis nei kunigas. Gali, anot jo, su velniu ir prasidėti: pirkti, parduoti, net sielą anam pažadėti, kodėl ne, tik nepasiduoti, pažado netesėti, kaip darė *Lukšiųjų* Galinis. Nebūk mulkis, o tiek pat gudrus, kaip velnias — nenukentėsi. Tik nemalonumų padarysi piktajam, kai jam reikės teisintis pragare vyresniajam.

Gero žmogui tai velnias niekados nelinkės. Dėl to ir vadinasi nelabasis, piktasis, vienragis, ragis. Ko tada su tokiu ir prasidėti? Bet, žiūrėkite, ne tik Herbačiauskas, bet ir Giedrius velnią mėgo. "Sako, velnio nėra", rašo: "O su uodega buvo uždengęs man reikalingą knygą, tai ieškojau ir pykau, keikiau ir pykau — — — Tai bene ne šėtonas kaltas? O kas sumaišė pirštines kišenėje? Visada pirmiau mauju pirštinę ant kairės rankos ir visados iš kišenės ištraukiu dešiniąją" (iš 1959.8.3 laiško).

Ar tai ne akivaizdus liudijimas tiems, kurie sakosi netikį nei į Dievą, nei į velnią? Kam laiško negana, tepasiskaito A. Giedriaus *Smilgose*, kurias kritika supeikė, apsakymėlį "Velnias tikrai yra".

Būdinga, kad mūsų žmonės dažniausiai laukia iš nelabojo — aukso. Ne žinojimo ar jaunystės, kaip pasenęs daktaras Faustas kad darė. Lukšių kaime tik Baltramiejus Nikšas užsigeidė ne pinigų, bet antros pačios senatvėje. Gi Jonas Galinis, geisdamas aukso, parsiduoda velniui į darbą: kulti su spragilu jaujoje. Nors girdi, kad kuliami pėdai cypia, per didelį godu-

Nauja Lietuvių Operos choro plokštelė

ALGIS ŠIMKUS

KAD LIKTUM TU GYVA. Chicagos Lietuvių Operos choro plokštelė. Dirigentas Alvydas Vasaitis. Solistas Jonas Vaznelis. Įrašas skaičių technika. Gaunama "Drauge" ir pas platintojus.

*

Chicagos lietuviškoji opera mūsų išeivijos kultūriniame gyvenime yra suvaidinusi ypatingą rolę. Ji beveik ištisus tris dešimtmečius nepavargdama puoselėjo mūsų nepriklausomybės laikų inteligentijos išprusintą pomėgį savo kalba dainuojamom pasaulinio repertuaro operom. Ne mažiau svarbus tačiau šio kolektyvo nuopelnas yra ir jo pasiryžimas bei ištvermė, pastatant pirmą kartą scenoje net penkias jau išeivijos sąlygose sukurtas lietuviškas operas: Banaičio "Jūratę ir Kastytį", Gaidelio "Gintaro žemę" ir "Daną", Kačinsko "Juodąjį laivą" ir Marijošiaus "Priesaiką". Be čikagiečių Lietuvių Operos jos visos greičiausiai niekada nebūtų buvusios baigtos kurti arba būtų pasmerktos trūnyti išeivijos archyvuose.

Pereitų metų pradžioje mūsų čikagiečiai operininkai nusprendė savo lietuviškąją veiklą paįvairinti, įdainuodami naują plokštelę, pavadindami ją "Kad liktum tu gyva". Plokštelė įrašyta naujuoju "digital" metodu, kuris dabar laikomas tobuliausiu būdu muzikai rekorduoti be pašalinių iškraipymų ir triukšmo. „Kad liktum tu gyva" plokštelė skirta išimtinai lietuviškai muzikai. Joje įrašyta dešimt dalykų, penki jų visiškai ne operinės kilmės. Pradedama Vinco Kudirkos Lietuvos himnu, palydint simfoniniam orkestrui. Himnas giedamas dar Lietuvoje įprastu lėtoko maršo tempu ir su orkestru skamba iškilmingai, sodriai, nors Amerikos įtakų paveikti jau norėtume jį girdėti atliekamą kiek greičiau. Panašiu, maršui artimu, kiek gramozdišku stiliumi praskamba ir tolimesnė, antruoju Lietuvos himnu tapusi, Stasio Šimkaus kompozicija Sauerweino žodžiams "Lietuviais esame mes gimę". Joje tikrai norėtųsi daugiau laisvumo bei romantiškumo.

Po to eina dar nedaug kam girdėtas Chicagoje gyvenusio ir mirusio kompozitoriaus Vlado Jakubėno chorinis veikalas "De Profundis". Tai efektingas, vėlesnei Jakubėno kūrybai būdingas, kūrinys parašytas su polifonijos atskambiais prasmingiems Bernardo Brazdžionio psalmės tekstu paremtiems žodžiams "Iš gilumos šaukiuos tavęs, o Viešpatie." Ne operinę plokštelės dalį išbaigia dar žinomoji nuotaikinga J. Karoso harmonizuota liaudies daina vyrų chorui "Augo kieme klevelis" ir Broniaus Budriūno, jo muzikai tipingais kontrastais gausi, daina "Ant marių", žodžiai Stasio Santvaro. Pastarasis dalykas Vasaičio pravestas išimtinai sklandžiai ir temperamentingai, su įdomia, įvairių instrumentų grupių technikines galimybes išnaudojančia orkestracija.

Operinėje programos dalyje girdimos dvi ištraukos iš Jurgio Karnavičiaus "Gražinos". Tai solisto J. Vaznelio atliekama Krivio arija su vyrų choru ir Raudotojų choras, apverkiantis žuvusį vadą Liūtaurą. Vaznelis dėkingoje arijoje pasirodo gera forma. Jo balsas skamba autoritetingai pilnai ir galingai, skardžiai pritariant vyrų chorui. Raudotojų chore Lietuvių Operos moterys dainuoja maloniai švelniai ir išlygintai.

Panašiai švariai ir nuotaikingai moterų choras atlieka ir dainą "Už jūrų, už kalnų" iš Lietuvių Operos pastatytos Juliaus Gaidelio "Danos". Tai viena geriausiai pavykusių dainų visoje plokštelėje. Vasaičio vadovaujamas moterų choras joje parodo visą savo sugebėjimų skalę, nuo svajingo lyriškumo iki gerai intonuotos ritminės precizijos.

Plokštelės viršelis dail. Ados Sutkuvienės.

Plokštelė baigiama choru "Saulė motina pakilo" iš Stasio Šimkaus tautinės operos "Pagirėnai", paskutinio ir didžiausio šio kompozitoriaus kūrinio. Ši gaivalingai lietuviška opera pirmą kartą pastatyta 1942 m. birželio 23 d. Kaune, jau vokiečiams okupavus Lietuvą. "Saulė motina pakilo" choru baigiamas antrasis šios operos aktas, vykstantis Lietuvos kaimo laukuose, gausiam šienpjūvių būriui einant į darbą. Jie sveikina naują darbo dieną daina: "Saulė motina pakilo ant marių mėlynų, tamsios tolumos išaušo, šviesos pilni laukai. Valio piovėjų dalgiai ir grėbėjų juokai!" Muzikiniai tai gana sudėtingas ir reiklus dalykas, reikalingas pajėgaus choro ir tikslaus dirigento. Dirigentas čia pasirodo dalyką gerai išstudijavęs ir praveda jį tiksliai, su reikiama entuziastinga nuotaika. Operos originaliai partitūrai likus Lietuvoje, kur, kiek teko girdėti, ji dabar laikoma muzikiniame muziejuje Vilniuje, ištrauka atliekama komp. J. Kačinsko orkestracijoje, pritaikytoje mūsų sąlygose prieinamam sumažintos sudėties orkestrui.

Aplamai paėmus, plokštelėje įrašyti dalykai choro atliekami jau prieš daug metų šio kolektyvo pasiektu gražiu muzikiniu lygiu. Net ir sunkesniosios, muzikinio patyrimo bei lankstumo reikalaujančios vietos skamba švariai ir tiksliai. Gaila tik, kad kai kuriose vietose vyrų balsai kiek per daug entuziastingai užstelbia geriau išlygintus moterų balsus. Mūsuose tai tikrai neįprasta situacija; mes paprastai esame įpratę klausytis galingesnių ir gausesnių moteriškių, išsiskiriančių iš vyrų. Lietuvių Operos moterys tačiau toli gražu nelaikytinos muzikiniai silpnesnėmis. Kaip jau minėta, vien moterų atliekami dalykai šioje plokštelėje išsiskiria savo patraukliu ir muzikaliu dainavimu.

Nors ir trumpame vertinime nėra lengva praeiti ir antro, nors ir nieko bendro su choro pajėgumu ar dirigento sugebėjimais neturinčio, bet vis tiek plokštelės bendrą įspūdį paveikiančio aspekto. Tai aiškiai per mažas orkestras, kuriame balsingesnieji pučiamieji instrumentai pernelyg dominuoja. Pilniau išlygintam sąskambiui čia prašyte prašosi gausesnių styginių, ypač smuikų. Deja, tai neišvengiama išdava liesų lėšų, turėtų plokštelės įgrojimui finansuoti. Mat už grojimą mechaniniams įrašams profesionalams muzikantams pagal Amerikos įstatymus tenka labai aukštai atsilyginti.

"Kad liktum tu gyva" plokštelė, tai įtikinantis liudininkas mūsų lietuviškosios operos kolektyvo nelengvose išeivijos sąlygose pasiekto meninio lygio ir jų meilės lietuviškai muzikai. Ši plokštelė liks ne vien tik brangiu atminimu lietuviškųjų operų pastatymuose dainavusiems ar jų klausiusiems, bet taip pat puikiai pasitarnaus mūsiškėms radijo programoms tautinių švenčių progomis ir dar bus pageidaujama dovana lietuviška muzika besidomintiems tautiečiams bei svetimtaučiams.

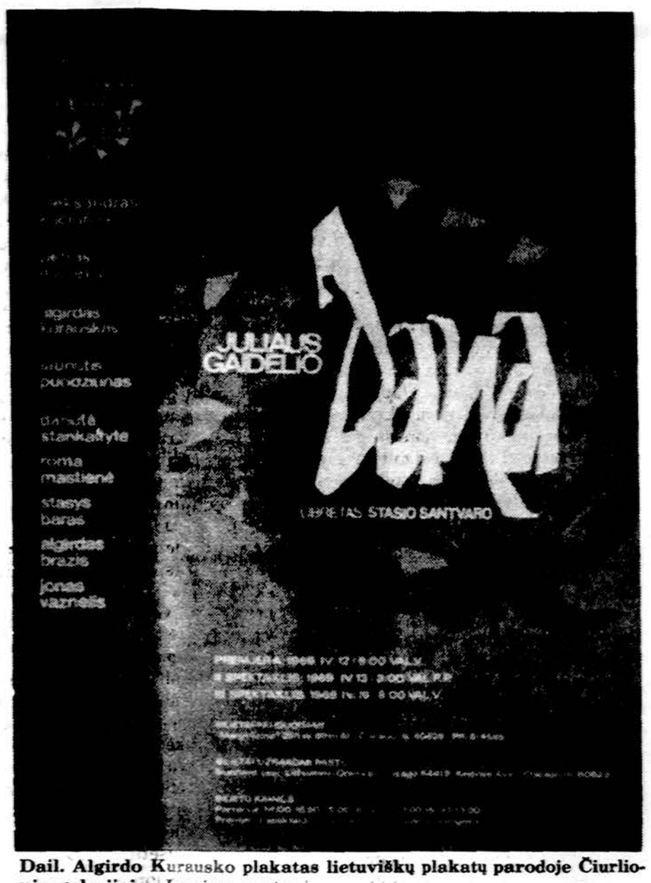

Dail. Algirdo Kurausko plakatas lietuviškų plakatų parodoje Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

NAUJI LEIDINIAI

• Stasys Santvaras. *Buvimo pėdsakai.* Lyrikos rinkinys. Clevelandas: Vilties draugijos leidykla, 1983. 168 psl. Viršelis Vytauto K. Jonyno. Kietais viršeliais. Kaina — 8 dol. Gaunamas pas leidėjus (Vilties draugijos leidykla, 6116 St. Clair Avenue, Cleveland, Ohio 44103), pas platintojus ir "Drauge."

Šis stambus eilėraščių rinkinys — poeto Stasio Santvaro aštuntoji lyrikos knyga. Suskirstyta į skyrius: Dainų ir sapnų atspindžiai, Septyni miestai, Rubajatai (šią persų ketureilio formą poetas jau anksčiau yra plačiai naudojęs savo kūryboje), Žmogus ir daiktai. Rinkinyje Santvarui įprastas klasikinis eiliavimas, bet šį kartą ir ryškiai elegiškas skambesys. Tačiau pro jį ir toliau kalba aiškus ir ryžtingas poetiško žodžio įsikabinimas į gyvenimo vertę ir rytojaus viltį.

Alejandro Amusco

„Tannkos"

I

Ar nematei,
kaip subyrėjo mėnulis,
beslinkdamas pro pušis?
Kokiu baltumu dvelkia
miško kvapas!

IV

Šešėli, tu ateini
kasnakt ant pirštų galų
mano akysna; iš
mirties gelmių
apšvieti mano sapnus.

V

Pilna lietaus popietė:
užliūliuoti
tavo išskaidytų plaukų
dainom,
sapnai pasvyra
vaivorykštės link.

VI

Lyja ant jūros.
Laivas kyla aukštyn
lengvutis, pakibęs lietuje.
Dangus ima pildytis
Sūpavimo.

VII

Beaušt ant,
visa naktis nukrenta
ant tvinkčiojančios jūros;
bet jei ištrauki tinklus,
juose nė vienos žvaigždės!

X

Žiūrėk į žodžių
kietumą,
į jų stingdantį troškulį.
Širdie, įrėžk juosna
savo muziką, ir užsimiršk.

Vandens laikrodis

Vandens laše
mirkčioja
nekintanti laiko
ir ne laiko
rodyklė.

Kaip kaulas kūne,
Saulė kybančio lašo viduj.

Vidinis saulės smūgis laikui.

Pietų barkarolė

Mano pirmoji meilė
liko įkalinta Sevilijoj
Gil Vicente

Tamsūs vandenys bokštų papėdėje,
medinių lentų tiltas, praeities švytuliai,
balti laiveliai, ir prisiminimai balti.
Koks gilus popietis tvenkiniuose!
Palmių lingavimas, šviesos terasos,
meilios meilės akys, kurioms atiduotum gyvenimą.
Kokia tamsi atminties akligatvė!
Nesugrįžt ten tau,
esi laiko kalinys;
meilios akys, sekite,
sekite baltus laivelius
iki paskutinio atminties
suvirpėjimo.

Vertė **Birutė Ciplijauskaitė.**

Alejandro Amusco, g. 1949 m. Sevilijoje, kritikų dėmesį patraukė jau savo pirmuoju rinkiniu, *Dienų esencijos* (1976), kuriame jaučiama patyrusi poeto ranka, nepaprastai taiklus žodis, puikus ritmo apvaldymas ir atsisakymas pigių išorinių efektų. *Saulė šaulio ženkle* (1978) įnešė daugiau eksperimentavimo ir neturėjo tokio glaudaus vientisumo, kaip pirmoji knyga. Tarp 1978 ir 1983 m. Amusco, literatūros profesorius Barcelonoje, paskelbė daug kritikos straipsnių ir knygą apie Vicente Aleixandre poeziją. Čia spausdinami vertimai paimti iš ką tik pasirodžiusio trečiojo rinkinio *Apie vandenį, ugnį ir kitus gryninimus,* kur poeto balsas iš tiesų pasiekia stebėtino taupumo ir grynumo, primindamas klasikinę arabų poeziją. „Tannkos" forma paimta iš Rytų lyrikos tradicijos: kiekvienas eilėraštis privalo turėti 31 skiemenį, išdėstytą per 5 eilutes, kurių paskutinioji slepia staigmeną.

— B. C.

---

mą nenumano, kad jis kulia pasmerktas pragarui sielas. Velniui, žinoma, tokio darbininko reikėjo ir jis Galiniui gerai sumokėjo: davė tokią piniginę, kuri niekados neištuštėjo. Tuo, rodos, galėjo viskas ir baigtis, bet ne. Su velniu prasidėjęs, turi nukentėti. Tik per didelį vargą ir sumanumą gali iš jo išsisukti. Štai po dvidešimt penkerių metų nelabasis reikalauja atgal piniginės. Ką dabar darysi, Jonai? Bėk pas kleboną!

Be žmogaus sumanumo, iš bėdos išsisukti anais laikais padėdavo klebonai. Atlikus išpažintį iš viso gyvenimo, velniui įsiskolinusį klebonas pasiųsdavo atgailai į Vilnių apeiti kalvarijas, paskui pamokydavo, kaip nuo piktojo gintis: kryžiaus ženklu, rožančiumi ar šventintu vandeniu. Kad velniui grąžintų pinigus, klebonas nereikalavo iš nusidėjėlio: velnias ne artimas. Gali skriausti tokį ir išnaudoti. Vargšelis!

Iš tikrųjų, ne tiek velniui, kiek Giedriui žmogus rūpėjo. *Lukšiųjų* autorius norėjo tik išaukštinti Lietuvos kaimo žmonių apsukrumą ir sveiką nuomonę. Ar ne tą patį darė ir vyskupas M. Valančius? Miestiečiai tuo atžvilgiu jokiu būdu negalėjo prilygti kaimiečiams. Bėdoje kreipdavos ne į kleboną, o į policininką arba vėliau, tik regėkite, į psichiatrą, kai toks atsirado. Kaip psichiatras gali pagydyti nuo velnio, jei jis iš tikrųjų nepripažįsta velnio, o išsiblaškęs maunasi dešinės rankos pirštinę ant kairės rankos? Pagaliau ką tau galėtų padėti ir tokie advokatai, kaip Zigmas Toliušis ar Stanka-Stankevičius, jei savo krauju pasirašei sutartį su velniu, kaip Karaliaučiaus universiteto profesorius L. Schaltenius kad pasirašė. Tegu griausmas tąji, kas tave išmokė rašyti! Geriau, vaikine, kreipkis į seną kleboną, ar ne taip? O dabar — apie šunį.

"Tik pažiūrėk — mintis numano. Eik iš namų — pėda į pėdą lydi. Palik namie — pasitikėk", rašė mano kaimynas *Pradalgėje.* Kai šuo sudraskė zuikelį, jį barė: "Šunie! Šunie begėdi! — Tokia jau mano prigimtis", tas atsakė, keldamas dešinę kojną prie kiekvieno medžio įrodyti, jog begėdis.

Be velnio, Giedriui gerai sekėsi rašyti apie gyvulius, ypač naminius: šunį ir katiną. Literatūros kritikai sutiko, kad geriausi jo novelių personažai, tai velnias, šuo ir katinas. Apie katiną Murklį išleista jo knyga, o apie šunį Jukį parašyta knyga bene verčiama į anglų kalbą. Jei velnio vietoje rašytojas būtų pasirinkęs paukštį, tai būtų visai prancūziškai. Prancūzai myli gyvuliukus ir jų namuose be šuns, kelių kačių, dar paukštis narvely papildo didelę šeimą. Gal dėl to jie, palyginti, geri ir visą amžių vaikiški. Velnias pasitaiko Giedriaus novelėse kaip pasakos elementas, o šuo "Jukyje" ir katinas "Murklyje", ką pasakysite, jau novelės herojai. Murklys, apvirtęs aukštielninkas, daržo vagoje savo aštriais nagais ginasi nuo priešo. Jukis sėdasi valgomajame prie stalo ir pratinasi valgyti, kaip žmogus valgo.

Didžiausia nelaimė gyvulėliui netekti pono, ypač būti iš namų visai išvarytam (o kiek tokių yra!). Jei vargšas slampinėdamas ir pasimedžioja kur maisto, bet ne mažiau kaip žmogui jam reikia meilės šilimos. Reikia, kad galėtų kam tarnauti ir būti pono mylimam. Nemėgstanti pragijinio sijonėlio *Brave New World* Lenina kratosi šitokios funkcijos, bet Bolkonskio Marija ir šventas Pranciškus Asyžietis prieš aštuonis šimtus metų žinojo, kad žmonės ir gyvulėliai Dievo sukurti vienas kitam tarnauti. Asyžietis vadino broliu visų kaltinamą vilką, o Giedrius — šunį ir katiną. Jei brolis brolio nemyli ir pešasi — sunkiai nusideda. Kad katinas šoka per tave lovoje arba kad šuo laižo tavo rankas, ar tai ne meilės ir prieraišumo įrodymas? Kaip gali drįsti tokį iš namų išvaryti arba išvežti į mišką ir ten vieną palikti?

Nė vienas mūsų rašytojų gyvulėlių taip nemylėjo ir nejamžino savo kūryboje, jų vardais pavadindamas savo parašytas knygas, kaip mano jautrios sielos kaimynas A. Giedrius. "Šunes žino" buvo jo priežodis. Kai žmonės tarp savęs tarsčiodavo, jog Dievas žino, ar nekils karas, jis sakydavo: "Šunes žino, kas čia gali būti". Kai kiti sakydavo: bala žino, velniai žino, mano kaimynas visados pasakydavo, kad šunes (ne šunys). Be prieraišumo, tai jau ir kompetentingumas, jei nori. Ne bet kas ateitį žino.

Kaip visi išsivietinę, žmogus tikėjosi grįžti į mieląjį Jurbarką. Ten, kur jis praleido gražiausius savo amžiaus metus, eidamas progimnazijos direktoriaus ir pradžios mokyklų inspektoriaus pareigas, kur

Antanas Giedraitis-Giedrius (1892- 1976).

įsikūręs ant Nemuno kalno, leido *Saulutę* mūsų mažiesiems, dabar jau suaugusiems mokslo daktarams, redaktoriams. Tuojau po karo iš Vokietijos į Paryžių jis rašo, kad dabar ten (Lietuvoje) velniai švilpauja. Tik vis tiek kada nusibos ir velniui kankinti žmones. Nesisekė mano kaimynui po karo Vokietijoje. Sunkiai sirgo žmona, nesutarė su Švietimo Taryba, būdamas Vasario 16 gimnazijos direktorium. Šaukėsi savo buvusių mokinių, tokių, kurie savo direktoriaus tada privengdavo Jurbarke, kunigaikščio erdviame parke (buvo laikai, anot Puškino, kada rožėmis apsikaišę, atsidusdavom tik per mis-en-scenas). Tai žmogus keikėsi kartais be reikalo, kaltes suversdamas velniui. Kaip daugumas mūsiškių iš Amerikos Jungtinių Valstybių daug tikėjosi. Pakėlęs kojną namo, iš Diepholzo rašo:

"Dėl namo grįžimo be reikalo taip labai abejoji. Atomo amžiuje abejonės negali ilgai patverti. Ar į vieną ar į kitą pusę turi lūžti greit, po metų, po kitų. Man rodos, didesnio kvailumo pasauly negali būti kaip dabar. Jeigu dabartinį USA prezidentą su jo patarėjais, kuriuos jis vis dėlto ne iš mulkių tarpo pasiskyrė, kokios kerėtojos neužduos, tai jis tikrai pakeis žemės veidą". Videant consules!

Lygiai po dešimt metų, kai daugumas mūsiškių Chicagoje pirkosi automobilius, statydinos namus, kai jaunieji mokėsi kolegijose angliškai, mano kaimynas, sulaukęs šešiasdešimt metų amžiaus ir negaudamas nei darbo, nei pensijos, iš Worcesterio rašė:

"Teisybė, beveik mirštame, O kodėl? Nusivylę, netekę tikėjimo, primušti, užslopinti. Tik retas tėra gyvas. Jau vieną kartą, rodos, esu užsiminęs, kad mane kartais paima noras atsigulti į lovą, užsikloti ligi viršugalvio ir nieko nematyti. Tik minčių negali atsiginti. Tos vėl žadina, kelia, ir turi eiti. O kito gal jau nė tos nebežadina" (iš 1961.12.6 laiško). Nelinksma, ką?

„The Observer" pasitinkant

Pokalbis su ALRKF pirmininku dr. Saulium Kupriu

Šį mėnesį viešumon išeina naujas laikraštis anglų kalba, kuris rūpinsis lietuviško gyvenimo klausimais. Laikraščio vardas — „The Observer". Jo leidėjas — Amerikos Lietuvių Romos Katalikų federacija. Kreipėmės į ALRKF pirmininką advokatą dr. Saulių Kuprį su keletu klausimų *The Observer* debiuto proga.

— Kam šis leidinys skiriamas?

— *The Observer* taikomas trims skirtingoms skaitytojų grupėms. Pirmiausia, ir gal svarbiausia, jis taikomas lietuvių kilmės, bet lietuviškai nemokančiam skaitytojui, dažniausiai tokiam, kuris labai mažai žino apie savo kilmę, mažai žino, kas vyksta lietuviškoje bendruomenėje pasaulyje ir Lietuvoje. Šio leidinio pagrindinis dėmesys ir bus skiriamas šiai grupei, kuri sudaro didžiausią lietuviškos bendruomenės dalį Amerikoje. Pagal vėliausių gyventojų surašymų duomenis, JAV yra daugiau kaip 800,000 lietuvių kilmės gyventojų. Dauguma jų gimę ne Lietuvoje, ir jų pagrindinė kalba yra ne lietuvių, bet anglų.

Antrai grupei priklausytų tie skaitytojai, kurie moka lietuviškai ir gal net turi nemažą patirtį lietuviškoje veikloje, bet kuriems nesvetima anglų kalba. Į šią grupę daugiausia įeina pokario imigrantų vaikai, kurie Amerikoje baigė mokslus ir šiame krašte jaučiasi namie.

Trečioji grupė susidarytų iš tokių asmenų, kurie dėl vienos ar kitos priežasties domisi lietuvišku gyvenimu. Čia gal pagrindinį vaidmenį suvaidina dabartinė katalikų padėtis Lietuvoje. Kun. Vytauto Bagdanavičiaus žodžiais, tenai vykstanti heroiška grumtis su blogiu yra savaime patraukli kiekvienam doram žmogui. Kadangi mūsų tautos dabartinė padėtis Lietuvoje yra ne tiek etnocentriška, kiek visažmogiška, tai ir tos kovos atspindys turėtų susilaukti platesnio susidomėjimo. Tikimasi, kad *The Observer* ir bus bent iš dalies tos kovos perteikėjas už mūsų siauro lietuviško kaimo ribų.

Kalbant apie šitą platesnį akiratį, reikia pažymėti, kad *The Observer* bus siuntinėjamas visiems Amerikos vyskupams, katalikiškų laikraščių redaktoriams bei kitoms institucijoms, besidominčioms tuo, kas vyksta šiandien Lietuvoje. Taigi *The Observer* užduotis ir bus suderinti šių trijų grupių interesus ir sėkmingai jas informuoti.

— Kas paskatino šį užmojį dabar įgyvendinti? Ar tokio leidinio klausimas jau ilgesnį laiką buvo svarstomas?

— ALRK Federacija šio leidinio klausimą jau ilgesnį laiką yra svarsčiusi. Apie jį buvo gan išsamiai kalbėta Federacijos seime Detroite 1980 metais. Tada šį klausimą svarstė dr. Adolfas Damušis, kun. dr. Pranas Gaida ir kun. Kazimieras Pūgevičius. Buvo nutarta, kad tokio leidinio reikia ir kad Federacija būtų natūralus tokio leidinio leidėjas. Tolimesniam svarstymui ir vykdymui

Dr. Saulius Kuprys

leidimo klausimas buvo pavestas Federacijos tarybai. Taryba šį klausimą sprendė savo suvažiavimuose 1981 metais šv. Kryžiaus parapijoje ir praeitais metais Nekalto Prasidėjimo parapijoje, Chicagoje. Praeitame tarybos suvažiavime šį klausimą referavo kun. Vytautas Bagdanavičius, Mykolas Drunga ir Emilija Sakadolskienė. Suvažiavimo išrinkta valdyba nutarė šį projektą pagaliau vykdyti, žinodama, kad tokio leidinio jau seniai reikėjo mūsų visuomenėje.

— Ar anksčiau buvo bandyta leisti panašaus tipo laikraščius?

— Šiuo metu keletas periodinių leidinių anglų kalba informuoja lietuviškai nemokančius apie lietuviškus klausimus. Šalia akademinio lygio *Lituanus*, anglų kalba yra taipgi naudojama *Tėvynėje, Garse, Vienybėje, Vytyje, Moterų dirvoje, Lietuvių dienose* ir Lietuvių Bendruomenės leidžiamame *Bridges*. Anksčiau Tėvai Marijonai leido gan gerai redaguojamą *The Marian;* Prekybos rūmai leido *Booster* ir seniau spausdinamas laikraštis *Jaunimas* taipgi naudojo anglų kalbą. Spėju, kad yra buvę ir daugiau leidinių, leidžiamų anglų kalba. Kiekvienas periodinis leidinys turi ir turėjo savo tam tikrą paskirtį, kurią bandė pagal esamas sąlygas atlikti — dažniausiai kaip leidėjo — organizacijos oficiozas. O *The Observer*, kaip ALRK federacijos leidinys, bandys pasimokyti iš praeities, kad būtų išvengta tų klaidų, dėl kurių užsidarė anksčiau ėjusieji laikraščiai.

— Koks pramatomas „The Observer" turinys? Kaip laikraštis atrodys?

— Laikraštis, tikimasi, savo išvaizda ne daug kuo skirsis nuo kitų profesionalaus paruošimo periodinių leidinių. Turinio atžvilgiu, jis kreips ypatingą dėmesį į dabartinę padėtį Lietuvoje — jis bandys, kiek įmanoma, pristatyti ir kuo plačiausiai nušviesti žmogaus, religinių, valstybinių ir tautinių teisių pažeidimą, kurį vykdo mūsų krašto pavergėjas.

The Observer taipgi nevengs ir mūsų lietuviško gyvenimo aktualijų — jis bandys apimti visas sritis, sudarančias lietuvišką gyvenimą: politiką, menus, literatūrą, socialines problemas, išeivijos moralinę slinktį, sportą ir panašiai.

Pats laikraštis bus tabloidinio formato ir bus spausdinamas didelio greičio ofseto spausdinimo mašinom. *The Observer* taipgi bus gausiai iliustruotas ryškiom nuotraukom, kurios, leidėjas tikisi, suteiks laikraščiui įdomią ir patrauklią išvaizdą.

Dabartiniais apskaičiavimais, tikimasi, kad pirmasis *The Observer* numeris, kuris išeis dar vasario mėnesį, pasieks apie 100,000, o gal ir daugiau, asmenų. Laikraščio tolimesnis vystymasis pareis daug ir nuo skaitytojų, nuo jų atsiliepimų ir pageidavimų.

— Kas sudaro „The Observer" redakciją, šiuometinius bendradarbius ir administraciją?

— Pirmuosius numerius redaguoja Mykolas Drunga, turįs daug patirties redagavimo darbe ir šiuo metu esantis vienas iš *Draugo* redaktorių. Į redaktorius yra įsijungę dr. Linas Sidrys, Katalikų Bendrijos pirmininkas ir buvęs *Ateities* redaktorius, Gintė Damušytė, Lietuvių Informacijos centro ir Katalikų Tarnybos darbuotoja.

Taipgi talkina vertimais ir jo laužymu rūpinasi Rima Sidrienė, muzikos kritika Mindaugas Bielskus, bendros linijos nustatymu kun. Vytautas Bagdanavičius, imigracijos istoriniais klausimais doktorantas Antanas Adomėnas, sociologinėm ir statistinėm analizėm tėvas Antanas Saulaitis, S.J., specialių projektų srity prof. dr. Arūnas Liulevičius, straipsnių užsakymu profesionalė žurnalistė Aldona Zailskaitė, švietimo klausimais Danguolė Kviklytė.

Laikraščio apipavidalinimu ir jo laužymu rūpinasi spausdinimo koordinatorius Jonas Kuprys. Administracinius darbus tvarko Bronius Polikaitis, Mečys Šilkaitis ir Vincas Olšauskas. Kartoteką tvarko dr. Roma Kuprienė.

Daug paramos esame sulaukę iš *Draugo* administracijos ir spaustuvės darbuotojų: kun. Petro Cibulskio, Stasio Džiugo, brolio Tado, brolio Vinco, Zigmo ir Mato Krušnių (sūnaus ir tėvo). Išskirtinai tenka paminėti kun. Kazimiero Pugevičiaus, Lietuvių Informacijos centro ir Religinės Šalpos vedėjo, padrąsinimus ir nuolatinę talką, be kurios vargu ar būtų buvę įmanoma šį užmojį pradėti.

Chicagoje su konkrečia finansine parama atėjo lietuviškos spaudos veteranas kun. dr. Juozas Prunskis, už ką mes jam nuoširdžiai dėkojame. Mūsų bendrinės organizacijos bei institucijos taipgi remia ir bendrauja su šiuo nauju spaudos kūdikiu; čia tenka paminėti tik kai kurias jų: Lietuvių Bendruomenės apygarda, Altas, Lietuvių Fondas, Lietuvių Bibliotekos leidykla, Draugas ir Margutis.

— Kaip „Draugo" skaitytojai gali gauti leidinį susipažinimui?

— Norintieji gauti *The Observer* susipažinimui turėtų kreiptis šiuo adresu: THE OBSERVER, 4545 West 63rd Street, Chicago, Illinois 60629. Norintieji metams užsiprenumeruoti tai gali padaryti dabar papiginta kaina, atsiųsdami 8 dol. Kviečiame visus įsijungti į skaitytojų būrį.

— Amerikos Lietuvių Romos Katalikų federacijos pirmininkui advokatui dr. Sauliui Kupriui dėkojame už pasikalbėjimą, o naujajam laikraščiui „The Observer" linkime kuo geriausio pasisekimo.

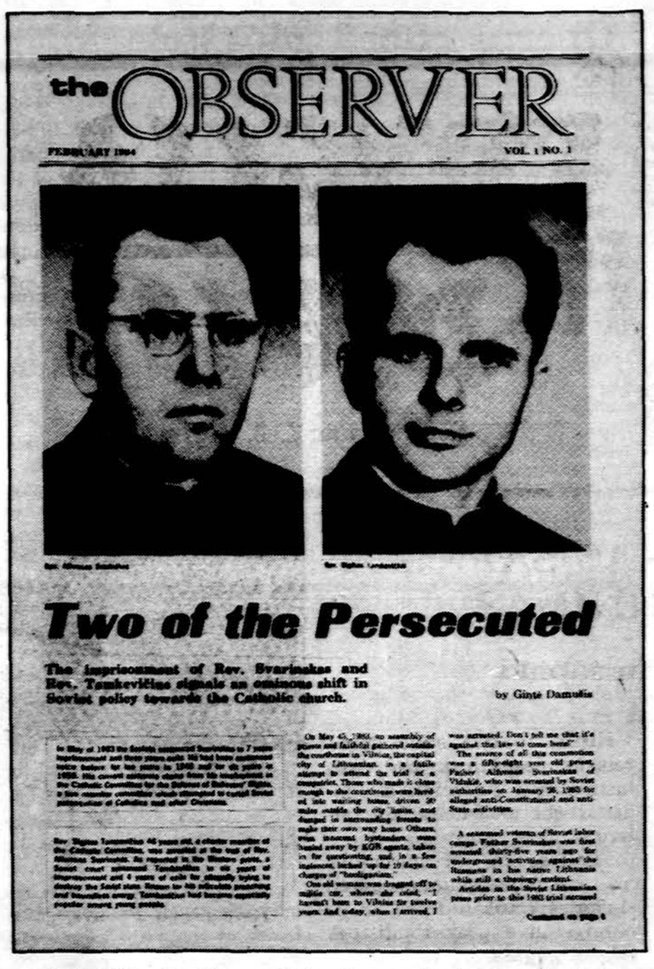

Laikraščio „The Observer" pirmojo numerio pirmas puslapis.

Chicagos teatruose

Muzikinė įvairybė scenoje

Amerikietis kompozitorius Frank Loesser yra sukūręs dainų melodijas net apie 75 filmams Hollywoode, buvo ir itin sėkmingas kūrėjas operečių, muzikinių vaidinimų Broadway teatrui. Dabar Chicagoje, Candlelight Dinner Playhouse teatre, 5620 S. Harlem, statoma Loesserio pagal Damon Runyon tekstą sukurta operetė, gal tiksliau sakant — muzikinių įvairumų pynė „Guys and Dolls". Tai toks pramoginis, miestiečio atgaivai sudarytas vaidinimas su daugybe dialogų, solo, duetų dainų, vyrų ir moterų vienetų atliekamų melodijų, drauge su vyrų ir moterų baleto numeriais. Rūpestingai visa tai gabaus šio teatro režisieriaus William Pullinsi surežisuota, talkinant jo žmonai June. Turinys iš miesčionių, lošėjų, balerinų gyvenimo, daugiau šliaužia paviršium, bet pasižymi scenų įvairumu: gatvė, restoranas, misijų grupės veikla, kirpykla, Havanos klubas ir aikštė.

Aktorių kolektyvas gausus. Kai kurie dirbę televizijoje, Goodmano ir daugely kitų teatrų, vaidinę Broadway teatruose, filmuose, atėję iš Las Vegas, baigę Brigham Young, Northwestern ir kitus universitetus, vaidinę Skandinavijoje, Kanadoje, Puerto Rike ir kitur. Veikalas daugiau pramoginiam poilsiui, kaip psichologiškai meditacijai.

Gilberto-Sullivano „Princesė Ida"

Tvirto nusistatymo Dearborn teatras (720 S. Dearborn) ryžtingai vykdo savo planą — šį sezoną pastatyti visas 14 Gilberto-Sullivano operečių. Teatrui pavyko sutraukti daugiau kaip du šimtu solistų, dainininkų, aktorių, šokėjų, kurie pasikeisdami ruošia vieną po kito naujus pastatymus. Jų programoje sausio 19-28 d. jau aštuntoji tu kūrėjų operetė: „Princesė Ida". Operetės statomos chronologine eile, kaip buvo parašytos.

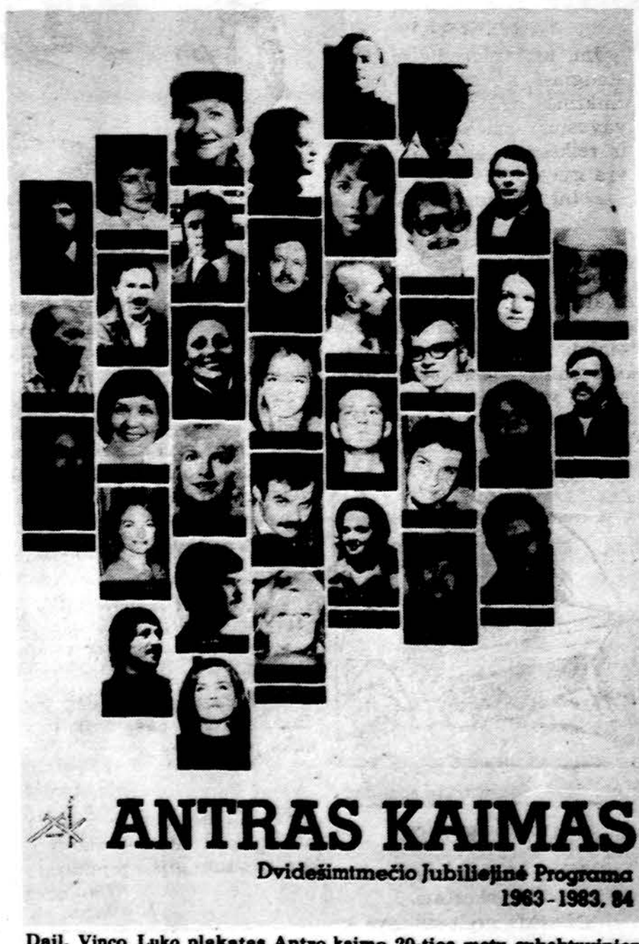

Dail. Vinco Luko plakatas Antro kaimo 20-ties metų sukaktuviniam pastatymui, įvyksiančiam Jaunimo centre, Chicagoj, šiandien, vasario mėn. 4 d. 8 v.v. ir rytoj, vasario mėn. 5 d. 3 v. p.p.

"Princesė Ida" yra legendinio pobūdžio — apie du karalius, kurie sužiedavo vieno dukterį Idą su kito sūnumi Hilarionu, kai jie dar tebuvo vienerių metų. Jie buvo palikti augti pas savo tėvus karalius. Atėjo laikas jiems susipažinti, sueiti draugėn. Ida įkūrusi moterų universitetą pilyje ir nieko bendro nenori turėti su vyrais. Hilarionas su draugais, persirengę studentėmis, įsibrauna į pilį, įsijungia į tą mokyklą, bet per pietus išgeria per daug vyno ir jų elgesys išduoda juos. Hilariono tėvas puola pilį, ją paima ir Ida apsisvarsčiusi puola į sužadėtinio rankas.

Veikalo slinktis gyva, bet pasakiška, be ypatingos dramatinės įtampos. Gausu solo, duetų, trio, vyrų ir moterų chorų dainų. Dvylikos muzikantų orkestras sudaro jiems gerą palydą. Pasisekę surinkti pasiruošusių aktorių. Idos vaidmeny Donna J. Rollene baigusi John Brown universitetą, dalyvavusi daugely teatrų, turi stiprų išlavintą balsą. Hilariono vaidmeny — A. G. Abraham II, baigęs De Paul universitetą, dalyvavęs keletoje operų bendrovių. Režisierius D. Mae — buvęs American konservatorijos operos klasės vedėjas. Pastatyme jaučiamas pasiruošimo skubotumas, bet žiūrovą sudomina.

J. Pr.

Nuomonės ir pastabos

Dar dėl „Amerikos pirtyje" autorystės

Teisingai Birutė Vilkutaitytė-Gedvilienė spėja (*Draugas*, 1984.I.14), kad aš savo nuomonę apie „Amerikos pirtyje" autorystę susidariau, paskaitęs Vinco Kuzmicko monografiją *Antanas Vilkutaitis-Keturakis* (1981 m.) ir kai kuriuos kitus jo straipsnius. Nebūdamas literatūros istorikas, kitaip ir negalėjau pasielgti. Be abejo, valia B. Vilkutaitytei-Gedvilienei Kuzmicko išvadomis netikėti. Žinia, kaip ilgai ginčytasi ir tebesiginčijama dėl kai kurių Šekspyro veikalų autorystės.

Man tik atrodo, kad be reikalo B. Vilkutaitytė-Gedvilienė abejoja V. Kuzmicko, kaip literatūros istoriko nuoširdumu, duodama suprasti, lyg, rodos, okupuotosios Lietuvos mokslininkai (kad ir ne visi) „nutarė ‚nurašyti' į Vakarų laisvę pasitraukusį Juozą Vilkutaitį-Keturakį". Gal ir yra tokių „mokslininkų", tik prie jų vargu galima skirti, gaila per anksti mirusį, Vincą Kuzmicką, labai sąžiningą ir drąsų literatūros tyrinėtoją. Kad tokio sąmokslo prieš Juozą Vilkutaitį nebuvo ir nėra, galima matyti kad ir iš tokių faktų. Dar 1971 m. pasirodžiusios tritomės enciklopedijos III-jame tome „Amerika pirtyje" atiduodama Juozui Vilkutaičiui, o Antanas Vilkutaitis gal tik jam padėjęs ją parašyti. Jau 1979 m. išėjusioje akademinėje *Lietuvių literatūros istorijoje* (I t.) dėl „Amerikos pirtyje" autorystės sakoma: „Manoma, kad šiuo slapyvardžiu (Keturakis) pasirašinėjo Antanas Vilkutaitis" (p. 147). Taigi dar ne visiškai tikra; tik dar po išsamesnių studijų Kuzmickas pagaliau apsisprendė už Antaną Vilkutaitį, kaip „Amerikos pirtyje" autorių.

B. Vilkutaitytei-Gedvilienei nepatinka, kad V. Kuzmickas savo monografijoje dažnai vartoja tokius žodelius, kaip „galimas daiktas", „peršasi mintis", „atrodo" ir t.t. Ir ji daro išvadą: „Ir tai turėtų būti mokslinis veikalas". Kaip tik tokie atsargūs teigimai ir liudija, kad Vincas Kuzmickas buvo tikrasis mokslininkas. Geometrinės teoremos netinka dvasiniams mokslams. Vargu literatūros moksle galima ką nors „griaute griauti", kaip daro kitas B. Vilkutaitytės-Gedvilienės minimas „literatūros mokslininkas".

Kol kas aš pasilieku prie savo „klaidos".

Vincas Trumpa

Aldona Rygelė aiškina tautodailės principus Kultūros židiny, New Yorke, 1983 m. gruodžio mėn. 26 d. Iš kairės: vakaro rengėjas Jonas Matulaitis, NEH projekto atstovė prof. dr. Marija Stankus-Saulaitė iš Chicagos ir audėja Aldona Rygelė.

NAUJI LEIDINIAI

• Vytautas J. Bagdanavičius. *Kultūrinės gelmės pasakose.* III tomas. Chicaga: Lietuviškos knygos klubas, 1983. 283 psl. Aplankas Vytauto Virkau. Kaina — 9 dol. Gaunama pas platintojus ir "Drauge."

Tai trečiasis tomas Vytauto J. Bagdanavičiaus tautosakinės-teologinės studijos, nagrinėjančios dievybės ir žmogaus santykius, kaip jie atsiskleidžia įvairių kultūrų pasakų lobynuose. Šioje dalyje, pavadintoje "Juodosios globėjos variantai," autoriaus dėmesys skiriamas žmogaus santūrumo, kada santykiaujama su antgamtine realybe, motyvui. Knygoje detaliai nagrinėjami tiek Europos tautų, tiek Zanzibaro ir Vakarų Indijos pasakų variantai veda į įžvalgą, kad "į daugelį intymių religinių santykių žmogus gali eiti, tačiau jis neturi eiti per toli; jis privalo neperžengti kai kurių ribų". Autorius pabrėžia, kad tai yra visuotinė religinė tiesa, galiojanti ir krikščioniškajai pasaulėjautai.

Victor Greene apie lietuvių imigraciją Jaunimo centro vakaronėj

Iš amerikiečių istorikų, tyrinėjančių JAV imigracijos istoriją, lietuvių imigracijai daug dėmesio skiria Victor Greene, istorijos profesorius University of Wisconsin-Madison. Jis yra autorius studijos *For God and Country: the Rise of Polish and Lithuanian Ethnic Consciousness in America, 1860-1910* (Madison: The State Historical Society of Wisconsin, 1975).

Ateinantį penktadienį, 1984 m. vasario mėn. 10 d. 7:30 v.v. Jaunimo centro kavinėje jis kalbės tema: „Conflict and Community in the Lithuanian-American Past". Paskaitininkas išryškins Amerikos lietuvių išeivių istorijos raidą per pastarąjį šimtmetį, pabrėždamas tai, kas jungė ir kas skaldė lietuvių bendruomenę šiame krašte. Profesorius Greene taip pat įvertins šiuometinį Amerikoje gyvą susidomėjimą etniném grupėm ir nurodys, koks gali būti jų įnašas į visuotinę Amerikos kultūrą.

Ši vakaronė su prof. Victor Greene yra dalis projekto „Lietuviškasis paveldėjimas: jaunimo pažiūros", kurį remia National Endowment for the Humanities ir Balzeko Lietuvių Kultūros muziejus. Daugiau informacijų galima gauti, skambinant 847-2441. Į vakaronę kviečiami visi, besidomintys istorija ir lietuvių išeivijos ateitimi Amerikoje.

• *Į Laisvę* nr. 89 (126) 1983 gruodis. Politikos žurnalas, leidžiamas tris kartus per metus Lietuvių Fronto Bičiulių. Redaktorius — Vacys Rociūnas, 7328 Midland Rd., Independence, Ohio 44131. Administratorius — Jonas Prakapas, 14 Thelma Drive, Bakersfield, California 93305. Metinė prenumerata — Australijoje, JAV ir Kanadoje — 7 dol., kitur — 5 dol.

Prof. dr. Aleksandras Štromas rašo apie naujas kryptis Sovietų Sąjungos politikoje, Juozas Kojelis apie sukaktuvininkus prof. Antaną Maceiną ir prof. Adolfą Damušį, Balys Gaidžiūnas apie prof. Adolfą Damušį.